ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
10 Δεκεμβρίου 1985 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις 240 έως 242, 261, 262, 268 και 269/82,

Stichting Sigarettenindustrie, σωματείο ολλανδικού δικαίου με έδρα τη Χάγη, εκπροσωπούμενο από τον L. H. van Lennep, δικηγόρο Χάγης, ο οποίος έχει το γραφείο του στις Βρυξέλλες, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο J. Loesch, 2, rue Goethe (υπόθεση 240/82),

Philip Morris Holland BV, εταιρία περιορισμένης ευθύνης ολλανδικού δικαίου με έδρα τη Χάγη, εκπροσωπούμενη από τον F. O. W. Vogelaar, δικηγόρο στο Hoge Raad των Κάτω Χωρών, ο οποίος έχει το γραφείο του στη Χάγη, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο J. Loesch, 2, rue Goethe (υπόθεση 241/82),

Theodorus Niemeyer BV, εταιρία περιορισμένης ευθύνης ολλανδικού δικαίου με έδρα το Groningen, εκπροσωπούμενη από τον R. E. P. de Ranitz, δικηγόρο στο Hoge Raad των Κάτω Χωρών, ο οποίος έχει το γραφείο του στη Χάγη, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο J. Loesch, 2, rue Goethe (υπόθεση 242/82),

R. J. Reynolds Tobacco BV, εταιρία περιορισμένης ευθύνης ολλανδικού δικαίου με έδρα το Hilversum, εκπροσωπούμενη από τους W. F. Th. Corpeleijn και O. W. Brouwer, δικηγόρους Άμστερνταμ, οι οποίοι έχουν το γραφείο τους στο Άμστερνταμ, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο J. C. Wolter, 2, rue Goethe (υπόθεση 261/82),

British-American Tobacco Company (Nederland) BV, εταιρία περιορισμένης ευθύνης ολλανδικού δικαίου με έδρα το Άμστερνταμ, εκπροσωπούμενη από τον P. V. F. Bos, δικηγόρο Άμστερνταμ, ο οποίος έχει το γραφείο του στις Βρυξέλλες, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο J. Loesch, 2, rue Goethe (υπόθεση 262/82),

Sigarettenfabriek Ed. Laurens BV, εταιρία περιορισμένης ευθύνης ολλανδικού δικαίου με έδρα τη Χάγη, εκπροσωπούμενη από τους Hans G. Kemmler, Barbara Rapp-Jung, Alexander Böhlke, δικηγόρους Φραγκφούρτης επί του Μάιν, οι οποίοι έχουν το γραφείο τους στις Βρυξέλλες, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο E. Arendt, 34 B, rue Philippe-II (υπόθεση 268/82),

Turmac Tobacco Company BV, εταιρία περιορισμένης ευθύνης ολλανδικού δικαίου με έδρα το Άμστερνταμ, εκπροσωπούμενη από τους Hans G. Kemmler, Barbara Rapp-Jung, Alexander Böhlke, δικηγόρους Φραγκφούρτης επί του Μάιν, οι οποίοι έχουν το γραφείο τους στις Βρυξέλλες, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο το δικηγόρο E. Arendt, 34 B, rue Philippe-II (υπόθεση 269/82),

προσφεύγουσες,

* Γλώσσες διαδικασίας: η ολλανδική και η γερμανική.

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από το νομικό της σύμβουλο B. van der Esch, επικουρούμενο από το δικηγόρο Χάγης C. E. M. van Nispen tot Sevenaer, ο οποίος έχει το γραφείο του στις Βρυξέλλες, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον Oreste Montalto, μέλος της νομικής υπηρεσίας της Επιτροπής, κτίριο Jean Monnet, Kirchberg,

καθής,

που έχουν ως αντικείμενο προσφυγές ακυρώσεως της αποφάσεως της Επιτροπής της 15ης Ιουλίου 1982 στις υποθέσεις IV/29.525 και IV/30.000, περί της διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (ΕΕ L 232 της 6.8.1982, σσ. 1 και επ.),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα)

συγκείμενο από τους U. Everling, πρόεδρο τμήματος, R. Joliet, O. Due, Y. Galmot και Κ. Κακούρη, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. VerLoren van Themaat
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως

αφού άκουσε το γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 29ης Ιανουαρίου 1985,

εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

(Το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Περιεχόμενα

I — Πρώτος λόγος ακυρώσεως: μη συνδρομή των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης 3865

A — Επί του ισχυρισμού ότι οι απαγορευμένες συμφωνίες και πρακτικές δεν είχαν ούτε ως σκοπό ούτε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού 3865

1. Η καθοριστική επίδραση του νομοθετικού πλαισίου επί της συμπεριφοράς των προσφευγουσών 3865

α) Περιγραφή του νομοθετικού πλαισίου 3865

β) Ο ισχυρισμός περί αδυναμίας υπάρξεως ανταγωνισμού ως προς τις τιμές λιανικής πωλήσεως 3866

γ) Ο ισχυρισμός περί αδυναμίας υπάρξεως ανταγωνισμού ως προς τα περιθώρια εμπορικού κέρδους 3870

2. Ο ισχυρισμός περί πιέσεων από τις δημόσιες αρχές 3871

3. Ο ισχυρισμός περί της στρεβλώσεως του ανταγωνισμού την οποία προκαλεί ο υψηλός πολλαπλασιαστής 3872

Β — Επί του ισχυρισμού ότι οι απαγορευμένες συμφωνίες δεν επηρέασαν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών 3873

II — Δεύτερος λόγος ακυρώσεως: εσωτερική αντίφαση της απόφασης της Επιτροπής 3874

III — Τρίτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 15 του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου 3875

Α — Επί του ισχυρισμού ότι δεν υπήρχε πρόθεση ή αμέλεια 3876

Β — Επί του ισχυρισμού ότι η κοινοποίηση της συμφωνίας-πλαισίου της SSI του 1976 καλύπτει και τη συμφωνία περί τιμών του 1978 3877

Γ — Επί του ισχυρισμού ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να επιβάλει πρόστιμα για συμφωνίες που εμπίπτουν στο άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου 3878

Δ — Επί του ισχυρισμού ότι παραβιάστηκαν οι αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της δικαιοσύνης 3880

Ε — Επί της φερομένης παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης 3881

IV — Τέταρτος λόγος ακυρώσεως: η φερομένη παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης ΕΟΚ, καθόσον η Επιτροπή δεν εξέτασε επαρκώς τα επιχειρήματα των προσφευγουσών 3882

V — Οι αιτιάσεις περί του ύψους των προστίμων 3882

Σκεπτικό

1 Με χωριστά δικόγραφα, που κατέθεσαν στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 22, 24 και 29 Σεπτεμβρίου 1982, η Stichting Sigarettenindustrie, η Philip Morris Holland BV, η Theodorus Niemeyer BV, η Reynolds Tobacco BV, η British-American Tobacco BV, η Sigarettenfabriek Ed. Laurens και η Turmac Tobacco άσκησαν δυνάμει του άρθρου 173, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ, προσφυγή με την οποία ζητούν την ακύρωση της απόφασης της 15ης Ιουλίου 1982 (IV/29.525 και IV/30.000 SSI, ΕΕ L 232, σ. 1) με την οποία η Επιτροπή έκρινε ότι οι προσφεύγουσες είχαν διαπράξει παραβάσεις του άρθρου 85 της Συνθήκης.

2 Με Διάταξη της 28ης Οκτωβρίου 1982, το Δικαστήριο αποφάσισε να συνεκδικάσει τις επτά αυτές υποθέσεις προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

3 Προσφεύγουσες είναι η Stichting Sigarettenindustrie (στο εξής: SSI) και ορισμένοι ολλανδοί παραγωγοί βιομηχανοποιημένων καπνών, μέλη της SSI. Η SSI είναι σωματείο ολλανδικού δικαίου που ιδρύθηκε το 1955 και στο οποίο μετέχουν οι περισσότεροι από τους εγκατεστημένους στις Κάτω Χώρες βιομηχάνους και εισαγωγείς βιομηχανοποιημένων καπνών. Σκοπός του είναι η προάσπιση των κοινών συμφερόντων των μελών του. Στις 20 Δεκεμβρίου 1976 τα μέλη της SSI συνήψαν συμφωνία-πλαίσιο η οποία προβλέπει ουσιαστικά ότι οι συμβαλλόμενοι αναγνωρίζουν την SSI ως τη μόνη αρμόδια να διεξάγει διαπραγματεύσεις με τις δημόσιες αρχές, όσον αφορά ιδίως τις τιμές πωλήσεως στον τελικό καταναλωτή και τα περιθώρια εμπορικού κέρδους των χονδρεμπόρων και των λιανοπωλητών. Η συμφωνία-πλαίσιο αυτή κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή το Σεπτέμβριο του 1977. Εντός της SSI συνήφθησαν οι περισσότερες συμφωνίες και συμφωνήθηκαν οι περισσότερες εναρμονισμένες πρακτικές που καταδίκασε η Επιτροπή με την προαναφερθείσα απόφαση.

4 Με την απόφασή της η Επιτροπή διαπίστωσε ότι τα μέλη της SSI είχαν παραβεί το άρθρο 85 της Συνθήκης συνάπτοντας διάφορες συμφωνίες για τα περιθώρια εμπορικού κέρδους των χονδρεμπόρων και των λιανοπωλητών βιομηχανοποιημένων καπνών, δηλαδή για το τμήμα της τιμής λιανικής πωλήσεως που αποτελεί το κέρδος των μεταπωλητών.

5 Έτσι, τα μέλη της SSI συνήψαν στις 4 Δεκεμβρίου 1974 συμφωνία η οποία προβλέπει ότι στα εξειδικευμένα καταστήματα που ανταποκρίνονται σε ορισμένα κριτήρια θα χορηγείται ετήσια επιστροφή σταθερού ποσού για κάθε χίλια τσιγάρα που αγοράζουν από τους συμβαλλομένους. Η πριμοδότηση αυτή αυξανόταν σταθερά και το 1978 έφτασε τα 0,75 ολλανδικά φιορίνια ανά χίλια τσιγάρα. Η συμφωνία αυτή κοινοποιήθηκε στην Επιτροπή.

6 Εξάλλου, τα μέλη της SSI συνήψαν στα τέλη του 1979 συμφωνία με ορισμένους χονδρεμπόρους, με την οποία καθόρισαν το ανώτατο περιθώριο κέρδους των τελευταίων. Παρόμοια συμφωνία συνήφθη την ίδια εποχή μεταξύ των μελών της SSI και μιας οργανώσεως που εκπροσωπούσε ορισμένους λιανοπωλητές, με την οποία καθορίστηκε το ανώτατο περιθώριο κέρδους των λιανοπωλητών αυτών σε περίπτωση απευθείας παραδόσεως. Οι δύο αυτές συμφωνίες κοινοποιήθηκαν στην Επιτροπή στις 27 Δεκεμβρίου 1979.

7 Οι συμφωνίες αυτές συμπληρώθηκαν τότε και με εναρμονισμένη πρακτική των μελών της SSI όσον αφορά την παραχώρηση σταθερού περιθωρίου κέρδους για τις απευθείας παραδόσεις, καθώς και με εναρμονισμένες πρακτικές με τους χονδρεμπόρους όσον

αφορά την παραχώρηση ανωτάτου ορίου κέρδους για τις παραδόσεις που πραγματοποιούσαν οι χονδρέμποροι αυτοί προς τα εξειδικευμένα καταστήματα.

8 Τέλος, τα αποτελέσματα αυτών των συμφωνιών και πρακτικών ενισχύονται με άλλη συμφωνία που συνήψαν τα μέλη της SSI στις 23 Απριλίου 1975. Η συμφωνία αυτή, η οποία καθορίζει τους κανόνες συμπεριφοράς για την πώληση τσιγάρων, προβλέπει ότι δεν μπορεί να χορηγηθεί καμία επιστροφή εκτός από αυτές που έχουν συμφωνήσει μεταξύ τους τα μέλη της SSI.

9 Εξάλλου, τρεις φορές τα μέλη της SSI συνήψαν συμφωνίες για την αύξηση των λιανικών τιμών πωλήσεώς τους: την 1η Αυγούστου 1974, την 7η Νοεμβρίου 1975 και την 1η Φεβρουαρίου 1978. Οι συμφωνίες αυτές, οι οποίες ίσχυαν για περιορισμένο χρονικό διάστημα (τρεις μήνες), συνάπτονταν κάθε φορά ακριβώς τη στιγμή που χορηγούνταν άδεια αυξήσεως των τιμών σύμφωνα με την ολλανδική νομοθεσία.

10 Η Επιτροπή έκρινε ότι όλες οι προαναφερθείσες συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές συνιστούσαν παραβάσεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Αρνήθηκε επίσης να εξαιρέσει, δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, τη συμφωνία της 4ης Δεκεμβρίου 1974 περί των επιστροφών προς τα εξειδικευμένα καταστήματα και τις συμφωνίες που καθορίζουν τα ανώτατα όρια εμπορικού κέρδους των εμπόρων χονδρικής και λιανικής πωλήσεως που της είχαν κοινοποιηθεί. Τέλος, επέβαλε πρόστιμο σε όλες τις προσφεύγουσες, εκτός από την SSI, επειδή είχαν συμμετάσχει στις διάφορες συμφωνίες αυξήσεως των τιμών λιανικής πωλήσεως.

11 Η SSI και οι λοιπές προσφεύγουσες, οι οποίες δεν αρνούνται ότι συνήψαν τις ως άνω συμφωνίες και ότι εφάρμοσαν τις προαναφερθείσες εναρμονισμένες πρακτικές, προβάλλουν, προς στήριξη των προσφυγών τους, τέσσερις λόγους ακυρώσεως, ήτοι μη συνδρομή των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, εσωτερική αντίφαση της απόφασης της Επιτροπής, παράβαση του άρθρου 15 του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962 (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), και, τέλος, παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης, καθόσον η Επιτροπή δεν εξέτασε επαρκώς τα επιχειρήματα των προσφευγουσών. Εξάλλου, οι προσφεύγουσες διατυπώνουν διάφορες αιτιάσεις όσον αφορά το ύψος των προστίμων.

Ι — Πρώτος λόγος ακυρώσεως: μη συνδρομή των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης

12 Τα επιχειρήματα που προβάλλουν οι προσφεύγουσες σχετικά με το λόγο αυτό αποβλέπουν, πρώτον, στο να αποδείξουν ότι, εφόσον στις Κάτω Χώρες δεν είναι δυνατό να υπάρξει πραγματικός ανταγωνισμός στον τομέα των βιομηχανοποιημένων καπνών, οι συμφωνίες και οι εναρμονισμένες πρακτικές τους δεν μπορούσαν να έχουν ούτε ως σκοπό ούτε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Η αδυναμία υπάρξεως ανταγωνισμού στον τομέα αυτό οφείλεται στο νομοθετικό πλαίσιο, στις πιέσεις των δημόσιων αρχών και σε έναν « υψηλό πολλαπλασιαστή » που προκύπτει από το ότι ο φόρος καταναλώσεως επί της αξίας είναι πολύ υψηλός. Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, στη συνέχεια, ότι οι συμφωνίες και οι εναρμονισμένες πρακτικές τους δεν μπορούσαν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

Α — *Επί του ισχυρισμού ότι οι απαγορευμένες συμφωνίες και πρακτικές δεν είχαν ούτε ως σκοπό ούτε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού*

1. *Η καθοριστική επίδραση του νομοθετικού πλαισίου επί της συμπεριφοράς των προσφευγουσών*

α) Περιγραφή του νομοθετικού πλαισίου

13 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι ο ολλανδός νομοθέτης αποφάσισε, σύμφωνα με τους όρους της οδηγίας 72/464 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1972, περί των φόρων, πλην των φόρων κύκλου εργασιών, οι οποίοι επιβαρύνουν την κατανάλωση επεξεργασμένων καπνών (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 35), να πλήξει τα επεξεργασμένα καπνά κυρίως με την επιβολή υψηλού φόρου καταναλώσεως επί της αξίας τους (ο οποίος εκφράζεται σε ορισμένο ποσοστό της ανωτάτης τιμής πωλήσεως), και όχι με την επιβολή ειδικού φόρου καταναλώσεως (το ύψος του οποίου καθορίζεται ανά μονάδα προϊόντος).

14 Η είσπραξη αυτών των φόρων καταναλώσεως εξασφαλίζεται χάρη στις ταινίες που αγοράζουν οι βιομήχανοι ή οι εισαγωγείς από τις φορολογικές αρχές. Οι βιομήχανοι ή οι εισαγωγείς καθορίζουν πρώτα τη λιανική τιμή πωλήσεως των προϊόντων τους, συμπεριλαμβανομένων όλων των φόρων. Στη συνέχεια καταβάλλουν τους φόρους που περιλαμβάνονται στην τιμή αυτή. Τέλος, επικολλούν στα προϊόντα τους τη φορολογική ταινία στην οποία αναγράφεται η τιμή λιανικής πωλήσεως.

15 Σύμφωνα με το άρθρο 30 του ολλανδικού νόμου περί φόρου καταναλώσεως καπνών [Wet op de accijns van tabaksfabrikaten, αριθ. φύλλου της Staatsblad (Εφημερίδας της

Κυβερνήσεως) 208 του 1964, στο εξής « νόμος περί φόρου καταναλώσεως καπνών »], δεν επιτρέπεται η πώληση βιομηχανοποιημένων καπνών σε τιμή υψηλότερη ή χαμηλότερη από αυτή που αναγράφεται στις ταινίες. Επιπλέον, το άρθρο 28 του εν λόγω νόμου περί φόρου καταναλώσεως καπνών ορίζει ότι για τα ίδια βιομηχανοποιημένα καπνά μπορεί να ισχύει μόνο μία τιμή λιανικής πωλήσεως, εκτός αν υπάρχει σαφές διακριτικό σημείο μεταξύ προϊόντων του αυτού σήματος ή αν η διάκριση επιτυγχάνεται με το ίδιο το σήμα που υπάρχει επάνω στο κυτίο των τσιγάρων. Υπάρχουν, εντούτοις, δυνατότητες παρεκκλίσεως.

16 Εξάλλου, στα πλαίσια της καταπολέμησης του πληθωρισμού και βάσει του νόμου περί τιμών (Prijzenwet, Staatsblad 135), οι ολλανδικές αρχές θεσπίζουν από το 1973 και κάθε έτος, υπό μορφή υπουργικής αποφάσεως, κανονιστικές διατάξεις περί τιμών, γνωστές με την ονομασία Prijzenbeschikking Goederen en Diensten (στο εξής: PGD). Η απόφαση αυτή καθορίζει τα κριτήρια υπολογισμού της αυξήσεως των τιμών λιανικής πωλήσεως σε περίπτωση αυξήσεως του κόστους ή, αντιστρόφως, της μειώσεως των τιμών λιανικής πωλήσεως σε περίπτωση μειώσεως του κόστους.

17 Το άρθρο 2 της PGD απαγορεύει στους παραγωγούς να πωλούν τα προϊόντα τους σε τιμή υψηλότερη από την τιμή στην οποία πώλησαν το συγκεκριμένο προϊόν σε ορισμένη ημερομηνία (ημερομηνία αναφοράς), αυξημένη κατά το ποσό της αύξησης του κόστους παραγωγής του προϊόντος αυτού από την εν λόγω ημερομηνία ή, αντιστρόφως, μειωμένη κατά το ποσό της μείωσης του κόστους παραγωγής. Το άρθρο 3 της PGD απαγορεύει σε όλους τους εμπόρους να πωλούν οποιοδήποτε αγαθό σε τιμή ανώτερη από την τιμή αγοράς αυξημένη κατά ένα ανώτατο περιθώριο κέρδους. Πάντως, οι βιομήχανοι ή οι έμποροι έχουν πάντοτε τη δυνατότητα να υπερβούν τα ανώτατα όρια που προβλέπει η PGD, υπό τον όρο ότι θα τους χορηγηθεί ειδική άδεια από τον Υπουργό Οικονομίας. Οι παραβάσεις της PGD υπόκεινται σε ποινικές κυρώσεις δυνάμει του νόμου της 22ας Ιουνίου 1950 περί εγκλημάτων οικονομικής φύσεως (Staatsblad, K 258).

β) Ο ισχυρισμός περί αδυναμίας υπάρξεως ανταγωνισμού ως προς τις τιμές λιανικής πωλήσεως

18 Στα διάφορα δικόγραφά τους οι προσφεύγουσες υποστήριξαν καταρχάς ότι το νομοθετικό πλαίσιο που περιγράφηκε πιο πάνω παρεμποδίζει οποιοδήποτε πραγματικό ανταγωνισμό ως προς τον καθορισμό των τιμών λιανικής πωλήσεως.

19 Πράγματι, τόσο η ολλανδική νομοθεσία περί φόρου καταναλώσεως καπνών όσο και η PGD αφαιρούν από τις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να εφαρμόζουν εύκαμπτη πολιτική τιμών και κωλύουν τη δημιουργία διαφορών στις τιμές μεταξύ ανταγωνιστών.

Εφόσον το άρθρο 28 του νόμου περί φόρου καταναλώσεως καπνών απαγορεύει την πώληση προϊόντων του ίδιου σήματος σε διαφορετικές τιμές, όλοι οι παραγωγοί, πριν αλλάξουν την τιμή των προϊόντων τους, είναι υποχρεωμένοι να διαθέσουν τα αποθέματα στα οποία αναγράφεται η παλαιά τιμή. Αντίθετα, όταν ο υπουργός χορηγεί άδεια αυξήσεως της τιμής σύμφωνα με την PGD, ο βιομήχανος (ή ο εισαγωγέας) πρέπει να επωφεληθεί από την άδεια αυτή. Πράγματι, αν αποφάσιζε να διατηρήσει την παλαιά τιμή πωλήσεως, η οποία θα καθίστατο έτσι χαμηλότερη από την τιμή των ανταγωνιστών του, το άρθρο 2 της PGD δεν θα του επέτρεπε πλέον να αυξήσει αργότερα τις τιμές του χωρίς άδεια του υπουργού. Έτσι, οι τιμές του παραγωγού αυτού θα ήταν χαμηλότερες από ό,τι των ανταγωνιστών του. Επιπλέον, οι μεταγενέστερες άδειες αυξήσεως των τιμών θα αφορούσαν τιμές, η βάση υπολογισμού των οποίων θα ήταν χαμηλότερη.

20 Κατά τις προσφεύγουσες, εξάλλου, αν ένας παραγωγός κατόρθωνε παρά ταύτα να πωλεί σε τιμές διαφορετικές από τις τιμές των ανταγωνιστών του, η συμπεριφορά αυτή δεν θα του απέφερε εμπορικό κέρδος. Πράγματι, ο ολλανδός νομοθέτης αποφάσισε να επιβάλει στα βιομηχανοποιημένα καπνά φόρο καταναλώσεως επί της αξίας, το ύψος του οποίου είναι πολύ υψηλό, πράγμα που υποχρέωσε όλους τους παραγωγούς να μειώσουν στο ελάχιστο το κόστος, συμπεριλαμβανομένου και του κέρδους τους (οι προσφεύγουσες αποκαλούν το φαινόμενο αυτό « συμπιεστικό αποτέλεσμα »). Υπό τις συνθήκες αυτές, μειώνονται πολύ τα περιθώρια ελιγμών που διαθέτουν. Ο ανταγωνισμός δεν είναι δυνατός παρά μόνο αν μειώσουν ακόμα περισσότερο το κέρδος τους. Η μείωση αυτή του κέρδους, η οποία δεν μπορεί παρά να είναι μικρή, μπορεί να προκαλέσει μικρή μόνο διαφορά των τιμών τους από τις τιμές των ανταγωνιστών. Εν πάση περιπτώσει όμως, η θυσία αυτή δεν θα απέδιδε λόγω της ανελαστικής ζητήσεως των τσιγάρων: η μείωση του κέρδους δεν αντισταθμίζεται με μεγαλύτερη αναλογικά αύξηση των πωλήσεων.

21 Η Επιτροπή δέχεται ότι το άρθρο 28 του νόμου περί φόρου καταναλώσεως καπνών μπορεί να έχει στην πράξη δυσμενείς συνέπειες για τον παραγωγό. Θεωρεί, όμως, υπερβολική την άποψη ότι η διάταξη αυτή παρεμποδίζει οποιαδήποτε μορφή ανταγωνισμού, διότι, αν μη τι άλλο, υπάρχουν δυνατότητες παρεκκλίσεως. Η Επιτροπή διαμφισβητεί, επίσης, τα επιχειρήματα των προσφευγουσών όσον αφορά το άρθρο 2 της PGD. Κατά την άποψή της, η άδεια του υπουργού δεν ορίζει προθεσμία. Κατά συνέπεια, ο βιομήχανος μπορεί να αποφασίσει να μην αυξήσει τις τιμές του μέχρι το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο αμέσως, αλλά σταδιακά.

22 Εξάλλου, η Επιτροπή θεωρεί ότι τα οικονομικής φύσεως επιχειρήματα των προσφευγουσών (συμπιεστικό αποτέλεσμα και ανελαστικότητα της ζητήσεως) δεν είναι βάσιμα. Επιπλέον, ακόμα και αν θεωρηθεί ότι έχει αποδειχτεί η ύπαρξη φαινομένου

συμπιέσεως, οι συμφωνίες που συνήψαν οι προσφεύγουσες τους επέτρεψαν να αποφύγουν τις σχετικές συνέπειες αφού, αυξάνοντας τις τιμές, οι προσφεύγουσες αύξησαν επίσης και το περιθώριο κέρδους τους.

23 Το επιχείρημα των προσφευγουσών ότι λόγω της ολλανδικής νομοθεσίας είναι αδύνατη η ύπαρξη ανταγωνισμού ως προς τις τιμές δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

24 Ως προς το θέμα αυτό, θα πρέπει να παρατηρηθεί καταρχάς ότι ο νόμος περί φόρου καταναλώσεως καπνών δεν στερεί από τους παραγωγούς την ελευθερία να καθορίζουν τις τιμές λιανικής πωλήσεώς τους, δεδομένου ότι η υποχρέωση τηρήσεως της τιμής που αναγράφεται στην ταινία, υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο 30 του νόμου περί φόρου καταναλώσεως, αφορά μόνο τους εμπόρους λιανικής πωλήσεως.

25 Απαγορεύοντας την πώληση προϊόντων του ίδιου σήματος σε διαφορετικές τιμές, το άρθρο 28 του νόμου περί φόρου καταναλώσεως καπνών όντως μπορεί να δημιουργήσει πρακτικές δυσκολίες στον παραγωγό ο οποίος επιθυμεί να αλλάξει τις τιμές πωλήσεώς του. Αυτές οι δυσκολίες, όμως, είναι πρόσκαιρες. Επιπλέον, το εν λόγω άρθρο 28 προβλέπει ρητά τη δυνατότητα παρεκκλίσεων. Τέλος, το άρθρο 28 δεν εμποδίζει το βιομήχανο που εισάγει στην αγορά ένα νέο προϊόν να καθορίσει από την αρχή τιμή διαφορετική από την τιμή των ανταγωνιστών του και να δημιουργήσει έτσι διαφορά τιμών, η οποία θα του επιτρέψει να αυξήσει το ποσοστό της αγοράς που κατέχει.

26 Εξάλλου, αντίθετα από την πρακτική των βελγικών αρχών η οποία περιγράφεται στην απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1980 (Van Landewijck κατά Επιτροπής, υποθέσεις 209 έως 215 και 218/78, Slg. σ. 3125), οι ολλανδικές αρχές δεν περιορίζουν την ποικιλία των φορολογικών ταινιών που θέτουν στη διάθεση των βιομηχάνων και, συνεπώς, δεν τους εμποδίζουν να καθορίζουν τιμές συμφέρουσες για τους καταναλωτές.

27 Από την ανάλυση της ολλανδικής ρυθμίσεως περί τιμών, δηλαδή της PGD, δεν προκύπτουν στοιχεία ικανά να μεταβάλουν το συμπέρασμα αυτό. Προκειμένου να εμποδίσει τους παραγωγούς ή τους εισαγωγείς να πωλούν σε τιμές υπερβολικά υψηλές σε σχέση με το κόστος, το άρθρο 2 της PGD τους απαγορεύει να πωλούν σε τιμή ανώτερη από ένα ανώτατο όριο. Η διάταξη όμως αυτή δεν τους απαγορεύει να διαθέτουν τα προϊόντα τους σε τιμή κατώτερη από το ανώτατο αυτό όριο.

28 Εξάλλου, από τη συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο παραγωγός μπορεί να αποφασίσει να μην αυξήσει αμέσως τις τιμές του κατά το επιτραπέν ποσό. Έτσι, διατηρώντας τις παλαιές τιμές του, ο παραγωγός αυτός μπορεί να ανταγωνιστεί τις επιχειρήσεις που αποφάσισαν να αυξήσουν τις δικές τους τιμές.

29 Από τα ανωτέρω πρέπει συνεπώς να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η ολλανδική νομοθεσία περιορίζει μεν την ελευθερία κινήσεων των παραγωγών βιομηχανοποιημένων καπνών όσον αφορά τον ανταγωνισμό διά των τιμών, αφήνει όμως στους παραγωγούς τη δυνατότητα να εμφανίζουν διαφορά τιμής μεταξύ των προϊόντων τους και των προϊόντων των ανταγωνιστών τους είτε μειώνοντας τις τιμές τους είτε διατηρώντας τις στο ίδιο επίπεδο όταν οι άλλοι τις αυξάνουν.

30 Κακώς, επίσης, οι προσφεύγουσες επικαλούνται το συμπιεστικό αποτέλεσμα προκειμένου να εξηγήσουν την αδυναμία υπάρξεως ανταγωνισμού διά των τιμών στον τομέα των βιομηχανοποιημένων καπνών.

31 Πράγματι, θα πρέπει να παρατηρηθεί καταρχάς ότι δεν έχει αποδειχτεί ότι το συμπιεστικό αποτέλεσμα, αν υποτεθεί ότι υπάρχει, επιφέρει τη μείωση του κόστους παραγωγής για όλους τους παραγωγούς βιομηχανοποιημένων καπνών στο ίδιο επίπεδο. Ακόμα και αν κάθε ένας από τους παραγωγούς αυτούς αναγκάστηκε να μειώσει στο ελάχιστο το δικό του κόστος παραγωγής, το ελάχιστο αυτό δεν συμπίπτει αναγκαστικά με το ελάχιστο κόστος των άλλων παραγωγών. Επομένως, μια μικρή διαφορά κόστους μπορεί, αν μετακυλιστεί στην τιμή, να δημιουργήσει, λόγω του πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος το οποίο εξετάζεται πιο κάτω, πολύ μεγαλύτερη διαφορά στις τιμές πωλήσεως και να επιτρέψει, έτσι, τον ανταγωνισμό διά των τιμών.

32 Εν πάση περιπτώσει, το συμπιεστικό αποτέλεσμα προκαλείται μόνο όταν ο ανταγωνισμός λειτουργεί κανονικά. Κάθε παραγωγός εξαναγκάζεται τότε να μειώσει το κόστος του, αλλά και το κέρδος του, στο ελάχιστο. Ακριβώς όμως με τις συμφωνίες τους επί των τιμών, οι προσφεύγουσες εξάλειψαν κάθε αβεβαιότητα ως προς τις τιμές των ανταγωνιστών τους και απέφυγαν έτσι το φαινόμενο συμπιέσεως. Το γεγονός ότι ήταν προς το συμφέρον των παραγωγών να απαλλαγούν, με συλλογική προσπάθεια, από τις πιέσεις που προκαλούσαν στον καθένα από αυτούς ατομικά οι μηχανισμοί της αγοράς, δεν καθιστά τις συμφωνίες τους σύμφωνες με το δίκαιο του ανταγωνισμού.

γ) Ο ισχυρισμός περί αδυναμίας υπάρξεως ανταγωνισμού ως προς τα περιθώρια εμπορικού κέρδους

33 Οι προσφεύγουσες θεωρούν, εξάλλου, ότι η ολλανδική ρύθμιση αποκλείει επίσης κάθε δυνατότητα ανταγωνισμού ως προς τα περιθώρια κέρδους που μπορούν να δοθούν στους εμπόρους.

34 Τα επιχειρήματα των προσφευγουσών επί του σημείου αυτού συνίστανται στο ότι υπάρχει αντίφαση μεταξύ δύο νομικών κανόνων: του άρθρου 3 της PGD, το οποίο στηρίζεται στο νόμο περί τιμών, και του άρθρου 30 του νόμου περί φόρου καταναλώσεως καπνών. Πράγματι, το άρθρο 3 της PGD υποχρεώνει όλους τους εμπόρους λιανικής πωλήσεως να μειώνουν την τιμή πωλήσεως όταν μειώνεται το κόστος τους. Όταν ένας βιομήχανος χορηγεί μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους σε ορισμένους εμπόρους λιανικής πωλήσεως και μειώνει έτσι κατ' ανάλογο ποσοστό την τιμή αγοράς που καταβάλλουν, οι έμποροι αυτοί υποχρεούνται, βάσει του άρθρου 3 της PGD, να μειώσουν τις δικές τους τιμές λιανικής πωλήσεως. Οι προσφεύγουσες αποκαλούν το μηχανισμό αυτό « φαινόμενο αλυσιδωτών συνεπειών ». Εντούτοις, ο μηχανισμός αυτός αναγκάζει τους λιανεμπόρους να παραβαίνουν το άρθρο 30 του νόμου περί φόρου καταναλώσεως που τους απαγορεύει να πωλούν τα τσιγάρα σε τιμή διαφορετική από την τιμή που αναγράφεται στη φορολογική ταινία. Επομένως, εφόσον ο ανταγωνισμός μεταξύ παραγωγών έγκειται στα περιθώρια κέρδους, οι έμποροι λιανικής πωλήσεως υποχρεώνονται αναγκαστικά από τους παραγωγούς να παραβαίνουν το νόμο, στην παράβαση δε αυτή συνεργοί είναι και οι παραγωγοί.

35 Η Επιτροπή, αμυνόμενη, υποστηρίζει κυρίως ότι η PGD λειτουργεί κατά ιδιάζοντα τρόπο στον τομέα των βιομηχανοποιημένων καπνών. Το φαινόμενο των αλυσιδωτών συνεπειών που περιγράφουν οι προσφεύγουσες παράγει πλήρη αποτελέσματα μόνο στους τομείς στους οποίους οι έμποροι λιανικής πωλήσεως διατηρούν τη δυνατότητα να καθορίζουν τις τιμές πωλήσεως. Πρέπει τότε να εξασφαλίζεται ότι τα οφέλη που τους χορηγούνται αντανακλώνται τελικά στην τιμή λιανικής πωλήσεως. Αυτός είναι ο ρόλος του φαινομένου των αλυσιδωτών συνεπειών. Αντιθέτως, στον τομέα των βιομηχανοποιημένων καπνών, η τιμή λιανικής πωλήσεως καθορίζεται από τους ίδιους τους παραγωγούς. Επομένως, στην περίπτωση αυτή, δεν χρειάζεται πλέον να υποχρεώνονται οι έμποροι λιανικής πωλήσεως να υπολογίζουν στις τιμές τις μειώσεις του κόστους τους. Όταν ο υπουργός χορηγεί άδεια αυξήσεως των τιμών, η επιτρεπόμενη αύξηση περιλαμβάνει όλο το περιθώριο κέρδους το οποίο εξασφαλίζει η τιμή αυτή στη βιομηχανία και στο εμπόριο. Η κατανομή, όμως, αυτού του περιθωρίου μεταξύ των διαφόρων επιχειρηματιών θα μπορούσε να προκαλέσει ανταγωνισμό μεταξύ των παραγωγών.

36 Τα επιχειρήματα των προσφευγουσών δεν μπορούν να γίνουν δεκτά. Πράγματι, τα μέλη της SSI, με το να συνάψουν διάφορες συμφωνίες προκειμένου να καθορίσουν τα περιθώρια εμπορικού κέρδους των χονδρεμπόρων και των εμπόρων λιανικής πωλή-

σεως και να χορηγήσουν ειδική επιστροφή σε ορισμένους απ' αυτούς, έπραξαν συλλογικά αυτό που υποστηρίζουν ότι δεν μπορούσαν να πράξουν μεμονωμένα. Ο συλλογικός χαρακτήρας της ενέργειας αυτής δεν θα εμπόδιζε την επιβολή κυρώσεων σε όσους αποκόμισαν οφέλη από τις συμφωνίες αυτές, αν η ολλανδική νομοθεσία είχε το περιεχόμενο που της αποδίδουν οι προσφεύγουσες. Αυτό όμως δεν μπορεί να συμβαίνει, δεδομένου ότι δεν έχει αποδειχτεί ότι έστω και ένας χονδρέμπορος ή λιανοπωλητής έχει καταδικαστεί στις Κάτω Χώρες επειδή δεν μετακύλισε στους καταναλωτές κάποιο όφελος που του είχε χορηγηθεί από τα μέλη της SSI.

37 Η Επιτροπή εξήγησε, εξάλλου, κατά τρόπο πειστικό σε τι συνίσταται ο ιδιάζων τρόπος λειτουργίας της PGD στον τομέα των βιομηχανοποιημένων καπνών. Από τις εξηγήσεις αυτές συνάγεται ότι το φαινόμενο των αλυσιδωτών συνεπειών δεν εμφανίζεται παρά μόνο στους τομείς στους οποίους κάθε επιχειρηματίας είναι ελεύθερος να καθορίζει τη δική του τιμή πωλήσεως, πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει στην περίπτωση των βιομηχανοποιημένων καπνών, λόγω της υποχρεώσεως που επιβάλλει ο νόμος περί φόρου καταναλώσεως καπνών στους εμπόρους λιανικής πωλήσεως να τηρούν την τιμή που αναγράφεται στην ταινία και την οποία έχει καθορίσει ο παραγωγός ή ο εισαγωγέας.

2. *Ο ισχυρισμός περί πιέσεων από τις δημόσιες αρχές*

38 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν επίσης ότι οι ολλανδικές αρχές κατ' επανάληψη επηρέασαν αποφασιστικά τη διαμόρφωση των τιμών πωλήσεως και των περιθωρίων κέρδους. Η παρέμβαση των δημόσιων αρχών εξηγείται από την προσπάθειά τους, αφενός, να επιτύχουν υψηλή απόδοση του φόρου καταναλώσεως και, αφετέρου, να εξασφαλίσουν σταθερό εισόδημα σε ορισμένους εμπόρους. Στα πλαίσια αυτών των διαβουλεύσεων, οι δημόσιες αρχές απείλησαν μερικές φορές ότι θα λάβουν « μέτρα », σύμφωνα με την έκφραση που χρησιμοποίησαν, αν τα μέλη της SSI δεν προσάρμοζαν τη συμπεριφορά τους στους στόχους που οι ίδιες είχαν θέσει.

39 Κατά την Επιτροπή, τα έγγραφα που προσκόμισαν οι προσφεύγουσες δεν αποδεικνύουν ότι οι επίμαχες συμφωνίες συνήφθησαν με την έγκριση των ολλανδικών διοικητικών αρχών ή κατόπιν παροτρύνσεώς τους. Η ολλανδική κυβέρνηση, εξάλλου, αρνήθηκε κατηγορηματικά το γεγονός αυτό με την απάντησή της σε ερώτημα που της απηύθυνε η Επιτροπή.

40 Δεν χρειάζεται να εξεταστεί εδώ κατά πόσο οι πιέσεις ή οι παροτρύνσεις εκ μέρους των δημόσιων αρχών μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την εξαίρεση των συμφωνιών που συνάπτουν οι επιχειρήσεις από την εφαρμογή του άρθρου 85 της Συνθήκης. Αποδείχτηκε, βέβαια, ότι οι ολλανδικές αρχές διεξήγαγαν με τις ενδιαφερόμενες επιχειρή-

σεις διάφορες διαβουλεύσεις, κατά τη διάρκεια των οποίων διατύπωσαν ορισμένους στόχους, την επίτευξη των οποίων επιθυμούσαν. Εντούτοις, δεν αποδείχτηκε ότι οι δημόσιες αρχές υπέδειξαν, για την επίτευξη των στόχων αυτών, τη σύναψη συμφωνιών που πλήττουν τον ανταγωνισμό και τις οποίες καταδικάζει η προσβαλλόμενη απόφαση.

3. *Ο ισχυρισμός περί της στρεβλώσεως του ανταγωνισμού την οποία προκαλεί ο υψηλός πολλαπλασιαστής*

41 Μία από τις προσφεύγουσες, η Laurens, τονίζει ότι το Δικαστήριο, με την απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1980 (Van Landewijck κατά Επιτροπής, η οποία αναφέρθηκε πιο πάνω), έχει δεχτεί ότι οι φόροι καταναλώσεως επί της αξίας έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα επί της τιμής λιανικής πωλήσεως. Το πολλαπλασιαστικό αυτό αποτέλεσμα, το οποίο είναι ιδιαίτερα αισθητό στις Κάτω Χώρες, συνίσταται στο ότι οποιαδήποτε μεταβολή του κόστους ή του περιθωρίου κέρδους την οποία ο παραγωγός αποφασίζει να μετακυλίσει εμφανίζεται πολύ εντονότερη στην τιμή λιανικής πωλήσεως. Κατά την άποψη της Laurens, η ύπαρξη αυτού του πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος δημιουργεί στρεβλώσεις του ανταγωνισμού ως προς τις τιμές πωλήσεως στους καταναλωτές και τα περιθώρια κέρδους των μεταπωλητών, διότι κλονίζεται ισχυρά η ισορροπία της φυσιολογικής σχέσης μεταξύ των παροχών προς τους καταναλωτές και της τιμής πωλήσεως των προϊόντων.

42 Η Επιτροπή παραδέχεται ότι υπάρχει πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα όσον αφορά τα βιομηχανοποιημένα καπνά στις Κάτω Χώρες, τονίζει όμως ότι το αποτέλεσμα αυτό ενδυναμώνει τον ανταγωνισμό, διότι μεγεθύνει κάθε μείωση του κόστους που μετακυλίει ο παραγωγός και του επιτρέπει έτσι να πωλεί σε τιμές σαφώς κατώτερες από τις τιμές των ανταγωνιστών του.

43 Παρατηρείται, καταρχάς, ότι, όπως το Δικαστήριο έχει ήδη δεχτεί με την απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1980 (Van Landewijck κατά Επιτροπής, που αναφέρθηκε πιο πάνω), το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα ισχύει, καταρχήν, τόσο ως προς τη μεταβολή του κόστους προς τα άνω όσο και ως προς τη μεταβολή του κόστους προς τα κάτω. Χάρη στο πολλαπλασιαστικό αυτό αποτέλεσμα, ο παραγωγός, στον οποίο ανήκει αποκλειστικά η πρωτοβουλία της μετακυλίσεως της μειώσεως του κόστους ή της μη μετακυλίσεως της αυξήσεως του κόστους, είναι σε θέση να πωλεί σε τιμές στις οποίες να ανταναικλάται σε μεγαλύτερο βαθμό το όφελος που αποκομίζει.

44 Υπό τις συνθήκες αυτές, το πολλαπλασιαστικό αυτό αποτέλεσμα όχι μόνο δεν περιορίζει τον ανταγωνισμό διά των τιμών, αλλά είναι σε θέση και να τον ενδυναμώσει, δεδομένου μάλιστα ότι στις Κάτω Χώρες λειτουργεί χωρίς περιορισμούς κατά τρόπο που οδηγεί σε μείωση των τιμών. Πράγματι, ο ολλανδός νομοθέτης, σε αντίθεση με το

βέλγο νομοθέτη την εποχή της υπόθεσης Van Landewijck, δεν θέλησε να επιβάλει υψηλό ελάχιστο όριο φόρου καταναλώσεως, το οποίο θα μπορούσε να εξασφαλίσει τα φορολογικά έσοδα και να περιορίσει το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα σε περίπτωση μειώσεως του κόστους.

45 Εξάλλου, όπως δέχτηκε το Δικαστήριο στην απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1980 (Van Landewijck κατά Επιτροπής, που αναφέρθηκε πιο πάνω), το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα δεν ισχύει όταν, σε δεδομένη τιμή πωλήσεως, ο παραγωγός ή ο εισαγωγέας αυξάνει μόνο το τμήμα της τιμής πωλήσεως το οποίο περιέρχεται στους εμπόρους χονδρικής και λιανικής πωλήσεως. Στο μέτρο αυτό, ο ανταγωνισμός διά των περιθωρίων κέρδους είναι δυνατός χωρίς να δημιουργείται στρέβλωση από το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα.

Β — *Επί του ισχυρισμού ότι οι απαγορευμένες συμφωνίες δεν επηρέασαν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών*

46 Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι οι συμφωνίες τους δεν επηρέασαν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Πρώτον, τα βιομηχανοποιημένα καπνά δεν μπορούν πλέον να εξαχθούν σε άλλο κράτος μέλος όταν έχει επικολληθεί σ' αυτά φορολογική ταινία. Εξάλλου, τα βιομηχανοποιημένα καπνά στα οποία δεν έχουν επικολληθεί φορολογικές ταινίες μπορούν, ασφαλώς, να αποτελέσουν αντικείμενο συναλλαγών μεταξύ επιχειρήσεων του ίδιου ομίλου. Όμως, εφόσον στην περίπτωση αυτή τα εν λόγω καπνά δεν έχουν ακόμα τεθεί σε κυκλοφορία σε κανένα κράτος μέλος, οι συμφωνίες που τα αφορούν δεν μπορούν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

47 Κατά την Επιτροπή, το άρθρο 85 της Συνθήκης δεν απαιτεί να υπάρχει περιορισμός του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών, αλλά απλώς η αλλοίωση του ανταγωνισμού να μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο αυτό, αν όχι άμεσα, τουλάχιστον πραγματικά ή δυνητικά. Οι μετέχοντες, όμως, στις επίμαχες συμφωνίες και πρακτικές ελέγχουν το 90 % της ολλανδικής αγοράς και διακινούν μεγάλο μέρος του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών. Υπό τις συνθήκες αυτές, και υπό το φως των σκέψεων 170 μέχρι 172 της απόφασης της 29ης Οκτωβρίου 1980 (Van Landewijck κατά Επιτροπής, που αναφέρθηκε πιο πάνω), είναι δύσκολο για την Επιτροπή να θεωρήσει ότι δεν επηρεάζεται το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

48 Όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 30ής Ιουνίου 1966 (Société technique minière, υπόθεση 56/65, Slg. σ. 337), για να μπορεί μια συμφωνία να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, « πρέπει από την εν λόγω συμφωνία, βάσει ενός συνόλου αντικειμενικών νομικών ή πραγματικών στοιχείων, να μπορεί να πιθανολο-

γηθεί σοβαρά ότι η συμφωνία αυτή μπορεί να έχει άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική επίδραση επί του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών. Επομένως, προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο μια σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, θα πρέπει να εξεταστεί ιδίως αν είναι σε θέση να στεγανοποιήσει τις αγορές ορισμένων προϊόντων στα κράτη μέλη και να καταστήσει έτσι δυσκολότερη την ηθελημένη από τη Συνθήκη οικονομική αλληλοδιείσδυση ». Πρέπει να τονιστεί ότι η στεγανοποίηση των αγορών δεν αποτελεί παρά ένα μόνο παράδειγμα επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

49 Κατά συνέπεια, ακόμα και όταν δεν υπάρχει στεγανοποίηση των αγορών, οι συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων εγκατεστημένων σε ένα κράτος μέλος οι οποίες ισχύουν μόνο για την αγορά του κράτους αυτού επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών υπό την έννοια του άρθρου 85 της Συνθήκης, όταν αφορούν, έστω και εν μέρει, προϊόν το οποίο προέρχεται από άλλο κράτος μέλος, ακόμη και αν οι μετέχοντες στις συμφωνίες έχουν αποκτήσει το προϊόν από εταιρία του ομίλου στον οποίο ανήκουν.

50 Το ίδιο ισχύει και για τις συμφωνίες που αφορούν τα περιθώρια εμπορικού κέρδους των μεταπωλητών. Όπως τόνισε το Δικαστήριο με την απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1980 (Van Landewijck κατά Επιτροπής, που αναφέρθηκε πιο πάνω), οι προσφεύγουσες, με συμφωνίες του είδους αυτού, μειώνουν επίσης αισθητά τα κίνητρα που προσφέρονται στους μεσάζοντες για να ευνοήσουν, προκειμένου να αποκομίσουν ατομικά οικονομικά οφέλη, την πώληση ορισμένων προϊόντων, και ιδίως εισαγόμενων, έναντι άλλων.

51 Ορθώς, επομένως, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι συμφωνίες και οι πρακτικές που αναφέρονται στην απόφασή της ήταν ικανές να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Επομένως, ο πρώτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

II — Δεύτερος λόγος ακυρώσεως: εσωτερική αντίφαση της απόφασης της Επιτροπής

52 Μία από τις προσφεύγουσες, η British-American Tobacco, φρονεί ότι υπάρχει αντίφαση μεταξύ του άρθρου 6 της προσβαλλόμενης απόφασης, η οποία απαγορεύει στην

SSI τις διαβουλεύσεις με τις δημόσιες αρχές, και των άρθρων 1 και 4 της ίδιας απόφασης, τα οποία αφήνουν άθικτες τις διατάξεις της συμφωνίας-πλαισίου του 1976 που αφορούν τις διαβουλεύσεις αυτές.

53 Η Επιτροπή θεωρεί ότι δεν απαγόρευσε τις διαβουλεύσεις μεταξύ SSI και διοικήσεως, υπό τον όρο ότι θα προετοιμάζονται με τη συγκέντρωση, κατά τρόπο ουδέτερο και εμπιστευτικό, των αναγκαίων στοιχείων, ότι τα αποτελέσματά τους θα γνωστοποιούνται κατά τρόπο αντικειμενικό και ότι δεν θα καταλήγουν στη σύναψη συμφωνιών που θίγουν τον ανταγωνισμό.

54 Το άρθρο 6 της προσβαλλόμενης απόφασης ορίζει ότι « απαγορεύεται στις επιχειρήσεις και στις ενώσεις επιχειρήσεων που αναφέρονται στο άρθρο 7 να εναρμονίζονται συλλογικά στο μέλλον σε θέματα αυξήσεως των τιμών των τσιγάρων και προσαρμογής των περιθωρίων ακαθαρίστων κερδών για τη διανομή των τσιγάρων στις Κάτω Χώρες ».

55 Από το άρθρο αυτό προκύπτει ότι η Επιτροπή απαγόρευσε στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να συνεννοούνται σε θέματα τιμών ή περιθωρίων κέρδους. Από τις αιτιολογικές σκέψεις της απόφασης συνάγεται ότι οι διαβουλεύσεις αυτές μεταξύ επιχειρήσεων αντιβαίνουν στο άρθρο 85 της Συνθήκης.

56 Αντιθέτως, καμία διάταξη του άρθρου αυτού δεν εμποδίζει τις διαβουλεύσεις μεταξύ των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων και της ολλανδικής διοίκησης, εφόσον οι διαβουλεύσεις αυτές δεν οδηγούν σε ενέργειες αντίθετες προς το άρθρο 85 της Συνθήκης. Για το λόγο αυτό, ο λόγος που επικαλείται η British-American Tobacco πρέπει να απορριφθεί.

III — Τρίτος λόγος ακυρώσεως: παράβαση του άρθρου 15 του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου

57 Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμα στις επιχειρήσεις οι οποίες μετείχαν στις συμφωνίες περί τιμών που αντέβαιναν στο άρθρο 85 της Συνθήκης.

58 Οι προσφεύγουσες, στις οποίες επιβλήθηκαν τα πρόστιμα αυτά, τα αμφισβητούν προβάλλοντας διάφορα επιχειρήματα. Ισχυρίζονται ότι δεν ενήργησαν ούτε εκ προθέ-

σεως ούτε εξ αμελείας. Η συμφωνία περί τιμών του 1978 είχε εμμέσως κοινοποιηθεί. Δεν μπορούν να επιβληθούν πρόστιμα για συμφωνίες που καλύπτονται από το άρθρο 4, παράγραφος 2, σημείο 1, του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου. Η Επιτροπή παραβίασε τις αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της επιείκειας. Τέλος, η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

A — *Επί του ισχυρισμού ότι δεν υπήρχε πρόθεση ή αμέλεια*

59 Ορισμένες προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ευθύς εξαρχής ότι οι παραβάσεις του άρθρου 85 της Συνθήκης μπορούν να επισύρουν την επιβολή προστίμου μόνο όταν αποδεικνύεται « πρόθεση » ή « αμέλεια » των μετεχόντων στη συμφωνία. Στην προκειμένη περίπτωση, όμως, η Επιτροπή δεν απέδειξε την ύπαρξη ούτε πρόθεσης ούτε αμέλειας.

60 Αντιθέτως, κατά την άποψη των προσφευγουσών, θα πρέπει να εφαρμοστεί στην υπόθεση αυτή η αρχή του ποινικού δικαίου, σύμφωνα με την οποία η πλάνη περί το δίκαιο αποκλείει την ευθύνη. Οι προσφεύγουσες επικαλούνται πολλούς λόγους για να δικαιολογήσουν την πλάνη τους. Πρώτον, υπενθυμίζουν ότι το περιεχόμενο των κανόνων ανταγωνισμού δεν ήταν σαφές όσον αφορά τα βιομηχανοποιημένα καπνά, δεδομένου ότι η απόφαση της Επιτροπής (78/670 της 20ής Ιουλίου 1978, ABl. L 224, σ. 29) στην υπόθεση Van Landewijck εκδόθηκε μετά από τη σύναψη των συμφωνιών των προσφευγουσών. Δεύτερον, μία από τις προσφεύγουσες, η Reynolds, τονίζει ότι δεν μετέσχε στις διαβουλεύσεις με την ολλανδική διοίκηση. Προσχώρησε στις επίμαχες συμφωνίες μόνον όταν πείστηκε ότι οι δημόσιες αρχές θεωρούσαν τις συμφωνίες αυτές αναγκαίες και ότι οι συμφωνίες αυτές δεν περιείχαν τίποτε το μεμπτό.

61 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι επέβαλε πρόστιμα στις προσφεύγουσες μόνο λόγω της συμμετοχής τους στις συμφωνίες περί τιμών. Η παράβαση όμως αυτή είναι από τις σοβαρότερες παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, για την οποία η Επιτροπή ανέκαθεν επιβάλλει κυρώσεις χωρίς να την έχει ψέξει γι' αυτό το Δικαστήριο. Στο σημείο 167 της απόφασής της η Επιτροπή αιτιολόγησε λεπτομερώς το ότι οι προσφεύγουσες ενήργησαν τουλάχιστον αμελώς.

62 Όσον αφορά τα επιχειρήματα των προσφευγουσών, η Επιτροπή θεωρεί καταρχάς προφανές ότι οι συμφωνίες περί τιμών αντιβαίνουν στο άρθρο 85 της Συνθήκης. Αυτό προκύπτει από την ανάγνωση και μόνο του ίδιου του κειμένου της Συνθήκης. Εξάλλου, οι συμφωνίες αυτές είχαν αμφισβητηθεί ήδη από την αρχή, όπως φάνηκε ήδη από την πρώτη έκθεση επί του ανταγωνισμού (Πρώτη Έκθεση επί της πολιτικής του ανταγωνισμού, η οποία επισυνάπτεται στην « Πέμπτη Γενική Έκθεση των Δραστηριο-

τήτων των Κοινοτήτων », 1972, σ. 25). Τέλος, στην προκειμένη περίπτωση δεν επικρίνονται οι διαβουλεύσεις με τις δημόσιες αρχές, αλλά οι ενέργειες στις οποίες προέβησαν οι προσφεύγουσες και οι οποίες θίγουν τον ανταγωνισμό.

63 Κατά το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου (που αναφέρεται πιο πάνω), « η Επιτροπή δύναται να επιβάλλει με απόφαση στις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμο... όταν εκ προθέσεως ή εξ αμελείας διαπράττουν παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ».

64 Κατά την παρούσα διαδικασία, κατέστη σαφές ότι η Επιτροπή καθόρισε το ύψος των προστίμων θεωρώντας ότι οι προσφεύγουσες διέπραξαν τις παραβάσεις εξ αμελείας.

65 Εν προκειμένω, τα μέλη της SSI δεν ήταν δυνατό να αγνοούν ότι με τη σύναψη συμφωνιών για αύξηση των τιμών περιόριζαν τον ανταγωνισμό. Ούτε ήταν δυνατό να αγνοούν ότι οι συμφωνίες αυτές θα θεωρούνταν ικανές να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, εφόσον κάλυπταν το σύνολο μιας εθνικής αγοράς και αφορούσαν προϊόντα που εισάγονταν από άλλα κράτη μέλη. Υπό τις συνθήκες αυτές, ορθώς η Επιτροπή έκρινε ότι οι προσφεύγουσες ενήργησαν τουλάχιστον εξ αμελείας.

66 Το πόρισμα αυτό ισχύει και για τη Reynolds, η οποία εισέδυσε αργότερα στην ολλανδική αγορά, αλλά μετέσχε στις τρεις συμφωνίες περί τιμών που συνήφθησαν στα πλαίσια της SSI. Εξάλλου, η Reynolds δεν ισχυρίστηκε ότι υπέστη πιέσεις για να ευθυγραμμίσει τη συμπεριφορά της με τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων που ήταν ήδη εγκατεστημένες στην αγορά αυτή. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η Reynolds υιοθέτησε ελεύθερα τακτική η οποία αντέβαινε στο άρθρο 85 της Συνθήκης και, κατά συνέπεια, ενήργησε τουλάχιστον εξ αμελείας.

Β — *Επί του ισχυρισμού ότι η κοινοποίηση της συμφωνίας-πλαισίου της SSI του 1976 καλύπτει και τη συμφωνία περί τιμών του 1978*

67 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι πίστεψαν καλοπίστως ότι η κοινοποίηση της συμφωνίας-πλαισίου της SSI *του 1976* κάλυπτε και τη συμφωνία περί τιμών του 1978, η οποία συνιστούσε απλώς εκτέλεση της πρώτης.

68 Κατά την Επιτροπή, η συμφωνία-πλαίσιο αφορά τις διαβουλεύσεις μεταξύ του τομέα των βιομηχανοποιημένων καπνών και της διοίκησης, ενώ η συμφωνία περί τιμών αποτελεί συνεννόηση μεταξύ των ίδιων των παραγωγών. Η Επιτροπή δεν αντιλαμβάνεται, ως εκ τούτου, πώς η κοινοποίηση της μιας συμφωνίας μπορούσε να ισοδυναμεί με κοινοποίηση της άλλης.

69 Το επιχείρημα των προσφευγουσών δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Πράγματι, από τη συμφωνία-πλαίσιο που ρύθμιζε τις διαβουλεύσεις μεταξύ ολλανδικής διοικήσεως και παραγωγών βιομηχανοποιημένων καπνών δεν προκύπτει ότι οι διαβουλεύσεις αυτές μπορούσαν να έχουν ως αντικείμενο τη σύναψη συμφωνιών οι οποίες να θίγουν τον ανταγωνισμό. Δεν αποδείχτηκε, εξάλλου, κατά την παρούσα διαδικασία ότι οι διαβουλεύσεις που διεξήχθησαν πράγματι με τις δημόσιες αρχές είχαν αυτό το αντικείμενο. Υπό τις συνθήκες αυτές, η κοινοποίηση της συμφωνίας-πλαισίου δεν μπορεί να ισχύσει ως κοινοποίηση συμφωνίας που θίγει τον ανταγωνισμό, όπως είναι η συμφωνία περί τιμών που συνήφθη το 1978.

Γ — *Επί του ισχυρισμού ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να επιβάλει πρόστιμα για συμφωνίες που εμπίπτουν στο άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου*

70 Οι προσφεύγουσες τονίζουν ότι ήταν όλες εγκατεστημένες στο ίδιο κράτος μέλος και ότι οι συμφωνίες τους δεν αφορούσαν ούτε τις εισαγωγές ούτε τις εξαγωγές. Από αυτό συνάγουν ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, σημείο 1, του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου (που αναφέρθηκε πιο πάνω), δεν είχαν την υποχρέωση να τις κοινοποιήσουν και ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να τους επιβάλει πρόστιμα για τις συμφωνίες αυτές. Η διάκριση που γίνεται στο προαναφερθέν άρθρο 4 μεταξύ συμφωνιών που πρέπει να κοινοποιούνται και συμφωνιών των οποίων δεν απαιτείται κοινοποίηση δεν θα είχε, πράγματι, νόημα αν μπορούσαν να επιβληθούν πρόστιμα για τις συμφωνίες που καλύπτονται από το άρθρο 4, παράγραφος 2, σημείο 1, του κανονισμού 17/62.

71 Η Επιτροπή θεωρεί, καταρχάς, ότι οι επίδικες συμφωνίες αναμφιβόλως δεν καλύπτονται από το άρθρο 4, παράγραφος 2, σημείο 1, του κανονισμού 17/62. Πράγματι, έχουν συναφθεί από επιχειρήσεις οι οποίες εφοδιάζουν το 90 % περίπου της ολλανδικής αγοράς βιομηχανοποιημένων καπνών. Επιπλέον, οι συμφωνίες αυτές αφορούν και εισαγόμενα προϊόντα. Εξάλλου, ακόμα και όταν πρόκειται για συμφωνίες που καλύπτονται από το άρθρο 4, παράγραφος 2, αυτό δεν σημαίνει αυτομάτως ότι δεν μπορούν να επιβληθούν πρόστιμα. Το άρθρο 15, παράγραφος 5, στοιχείο α), του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου εφαρμόζεται μόνο προκειμένου περί πολύ μικρών περιορισμών του ανταγωνισμού.

72 Η παράγραφος 1 του άρθρου 4 του προαναφερθέντος κανονισμού 17/62 ορίζει ότι απόφαση εξαιρέσεως συμφωνίας που εμπίπτει στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης μπορεί να ληφθεί μόνο όταν η συμφωνία έχει κοινοποιηθεί στην Επιτροπή. Η δεύτερη παράγραφος διευκρινίζει ότι ο κανόνας αυτός δεν ισχύει για τις συμφωνίες στις οποίες μετέχουν μόνον επιχειρήσεις ενός κράτους μέλους, υπό τον όρο ότι οι συμφωνίες αυτές δεν αφορούν ούτε εισαγωγές ούτε εξαγωγές μεταξύ των κρατών μελών. Προβλέπει, τέλος, ότι οι τελευταίες αυτές συμφωνίες μπορούν να κοινοποιηθούν στην Επιτροπή.

73 Με τα επιχειρήματα αυτά, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται κατ' ουσία ότι η απαγόρευση επιβολής προστίμων που προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 5, στοιχείο α), του κανονισμού 17/62 ισχύει επίσης και για τις μη κοινοποιηθείσες συμφωνίες που καλύπτονται από το άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 17/62.

74 Ως προς το θέμα αυτό, παρατηρείται, καταρχάς, ότι η απαγόρευση αυτή προβλέπεται ρητά μόνο για τις συμφωνίες που έχουν όντως κοινοποιηθεί, ανεξαρτήτως του αν οι συμφωνίες αυτές εμπίπτουν στη γενική ρύθμιση που θεσπίζει το άρθρο 4, παράγραφος 1, ή στην ειδική ρύθμιση που προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 2.

75 Παρατηρείται, στη συνέχεια, ότι, αντίθετα από ό,τι υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, η διάκριση μεταξύ συμφωνιών που διέπονται από το άρθρο 4, παράγραφος 1, και συμφωνιών που εμπίπτουν στο άρθρο 4, παράγραφος 2, έχει νόημα ακόμα και αν, ελλείψει κοινοποιήσεως, μπορούν να επιβληθούν στις επιχειρήσεις πρόστιμα λόγω της συμμετοχής τους σε συμφωνίες οι οποίες καλύπτονται από το άρθρο 4, παράγραφος 2. Πράγματι, η διάκριση παρουσιάζει διττή σημασία από πλευράς διαδικασίας. Πρώτον, στην περίπτωση των συμφωνιών που εμπίπτουν στο άρθρο 4, παράγραφος 2, η Επιτροπή οφείλει να ελέγξει αυτεπαγγέλτως τη συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρου 85, παράγραφος 3, έστω και αν ανακαλύψει τις συμφωνίες αυτές κατά τη διάρκεια διαδικασίας την οποία έχει κινήσει η ίδια: αντιθέτως, η εξαίρεση των συμφωνιών που υπάγονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, εξαρτάται από την προηγούμενη κοινοποίησή τους. Δεύτερον, στην περίπτωση εξαιρέσεως συμφωνιών που εμπίπτουν στο άρθρο 4, παράγραφος 2, η Επιτροπή μπορεί, σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 2, να προσδώσει στην απόφασή της απεριόριστο αναδρομικό χαρακτήρα: για τις συμφωνίες που υπάγονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, η απόφαση περί εξαιρέσεως δεν μπορεί, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, τελευταίο εδάφιο, να παραγάγει αναδρομικά αποτελέσματα πέραν της ημερομηνίας της κοινοποιήσεως.

76 Πρέπει, τέλος, να τονιστεί ότι στη δυνατότητα κοινοποιήσεως των συμφωνιών που καλύπτονται από το άρθρο 4, παράγραφος 2 θα πρέπει να προσδοθεί επίσης και πρακτική αποτελεσματικότητα, πράγμα το οποίο συμβαίνει μόνο όταν οι επιχειρήσεις που κάνουν χρήση της δυνατότητας αυτής αποκομίζουν αντισταθμιστικά οφέλη. Ανεξάρτητα από το ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν έτσι να βεβαιωθούν ως προς τη δυνατότητα να επιτύχουν εξαίρεση, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να περιμένουν να κινηθεί αυτεπαγγέλτως διαδικασία κατ' αυτών, το όφελος αυτό δεν μπορεί παρά να συνίσταται στο ότι οι ενδιαφερόμενοι προφυλάσσονται από τον κίνδυνο επιβολής προστίμου, επωφελούμενοι από την απαγόρευση που θεσπίζει για την Επιτροπή το άρθρο 15, παράγραφος 5, στοιχείο α), του κανονισμού 17/62. Εξάλλου, η πρόθεση του κοινοτικού νομοθέτη να χορηγήσει το πλεονέκτημα αυτό μόνο στις επιχειρήσεις που κοινοποιούν τις συμφωνίες τους είναι απόλυτα κατανοητή, διότι οι επιχειρήσεις αυτές, αποκαλύπτοντας τις συμφωνίες κατά τον τρόπο αυτό, διατρέχουν τον κίνδυνο να υποχρεωθούν να παύσουν να τις εφαρμόζουν, ενώ παράλληλα μειώνουν ανάλογα τα καθήκοντα ελέγχου της Επιτροπής.

77 Για τους λόγους αυτούς, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απαγόρευση επιβολής προστίμων που προβλέπεται από το άρθρο 15, παράγραφος 5, στοιχείο α), του κανονισμού 17/62 δεν ισχύει παρά μόνο για τις συμφωνίες που έχουν όντως κοινοποιηθεί.

78 Από αυτό προκύπτει ότι, ακόμα και αν οι επίμαχες συμφωνίες καλύπτονταν από το άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 17/62 του Συμβουλίου, η Επιτροπή μπορούσε να επιβάλει πρόστιμα στις προσφεύγουσες που μετείχαν στις συμφωνίες αυτές, εφόσον οι εν λόγω συμφωνίες δεν είχαν κοινοποιηθεί.

Δ — *Επί του ισχυρισμού ότι παραβιάστηκαν οι αρχές της ίσης μεταχειρίσεως και της δικαιοσύνης*

79 Οι προσφεύγουσες θεωρούν, πρώτον, ότι παραβιάζεται η αρχή της ισότητας, καθόσον υπέστησαν διαφορετική μεταχείριση από ό,τι οι επιχειρήσεις στην υπόθεση Van Landewijck. Πράγματι, στην υπόθεση εκείνη, παρά τις σοβαρές παραβάσεις δεν επιβλήθηκε κανένα πρόστιμο.

80 Η Επιτροπή ορθώς κρίνει ότι η αιτίαση αυτή είναι αβάσιμη. Στην υπό κρίση υπόθεση, επιβλήθηκαν πρόστιμα λόγω των συμφωνιών περί τιμών που συνήψαν οι προσφεύγουσες. Οι επίδικες συμφωνίες στην απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 1980 (Van Landewijck κατά Επιτροπής, που αναφέρθηκε πιο πάνω) δεν συνεπάγονταν αύξηση των τιμών πωλήσεως προς τους τελικούς καταναλωτές, αλλά αφορούσαν μόνο το περιερχόμενο στους μεταπωλητές τμήμα των τιμών πωλήσεως τις οποίες καθόριζε κατά τρόπο αυτόνομο κάθε βιομήχανος ή κάθε εισαγωγέας.

81 Δεύτερον, οι προσφεύγουσες θεωρούν άδικο το γεγονός ότι η Επιτροπή επιβάλλει συστηματικώς πρόστιμα στις περιπτώσεις συμφωνιών περί τιμών, ενώ το άρθρο 85 δεν κάνει καμία διάκριση μεταξύ των διαφόρων τύπων συμφωνιών.

82 Πρέπει να τονιστεί ότι από την έλλειψη διακρίσεως δεν συνάγεται ότι όλες οι παραβάσεις έχουν την ίδια βαρύτητα. Οι συμφωνίες που παρεμποδίζουν τον εφοδιασμό των καταναλωτών με τις πλέον ευνοϊκές τιμές έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα και δικαιολογούν την αυστηρότητα με την οποία η Επιτροπή κάνει χρήση της εξουσίας της να επιβάλλει πρόστιμα.

Ε — *Επί της φερομένης παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης*

83 Τρεις από τις προσφεύγουσες φρονούν ότι η Επιτροπή, αντί να επιβάλει πρόστιμα για τις συμφωνίες περί τιμών, θα έπρεπε να τις εξαιρέσει βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης. Έτσι, η Reynolds υποστηρίζει ότι οι συμφωνίες αυτές είχαν ως αντικείμενο την προστασία της δομής του δικτύου διανομής και, επομένως, ήταν επωφελείς για τους καταναλωτές. Η Laurens, εξάλλου, θεωρεί ότι θα πρέπει να χορηγούνται εξαιρέσεις επί όσο χρονικό διάστημα θα υφίστανται οι στρεβλώσεις που οφείλονται στις εθνικές νομοθεσίες. Τέλος, κατά την άποψη της Turmac, το άρθρο 85, παράγραφος 3, είναι αρκετά εύκαμπτο ώστε να μπορεί να εφαρμοστεί σ' έναν τομέα τόσο ιδιάζοντα όσο ο τομέας των βιομηχανοποιημένων καπνών.

84 Κατά την Επιτροπή, τα επιχειρήματα της Reynolds θα πρέπει να απορριφθούν ενόψει της αποφάσεως της 29ης Οκτωβρίου 1980 (Van Landewijck κατά Επιτροπής, που αναφέρθηκε πιο πάνω) με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ήδη ότι « ο αριθμός των μεσαζόντων και των σημάτων δεν αποτελεί αναγκαστικά το ουσιαστικό κριτήριο βελτίωσης της διανομής κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης ». Κατά τα λοιπά, η Επιτροπή θεωρεί ότι το πρόβλημα είναι απλώς κατά πόσο στις Κάτω Χώρες εξακολουθεί να υπάρχει δυνατότητα ανταγωνισμού διά των τιμών στον τομέα των βιομηχανοποιημένων καπνών.

85 Αρκεί να παρατηρηθεί σχετικά ότι, όπως ορθώς αναφέρει η Επιτροπή στην απόφασή της, η εξαίρεση, ακόμα και αν μπορούσε να χορηγηθεί αυτεπαγγέλτως, δεν θα έπρεπε να γίνει δεκτή, επειδή οι συμφωνίες περί τιμών ευνοούν αποκλειστικά και μόνο τους παραγωγούς και τους εισαγωγείς και δεν παρέχουν κανένα όφελος στους καταναλωτές.

IV — Τέταρτος λόγος ακυρώσεως: η φερομένη παράβαση του άρθρου 190 της Συνθήκης ΕΟΚ, καθόσον η Επιτροπή δεν εξέτασε επαρκώς τα επιχειρήματα των προσφευγουσών

86 Κατά τις προσφεύγουσες, η Επιτροπή αγνόησε τα επιχειρήματά τους σε όλα τα στάδια της διαδικασίας. Κανένα από τα επιχειρήματα αυτά δεν αναφέρεται στην απόφαση.

87 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι δεν είναι υποχρεωμένη να επαναλαμβάνει στην απόφασή της όλα τα επιχειρήματα που προβάλλουν οι διάδικοι.

88 Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, ναι μεν, κατ' εφαρμογή του άρθρου 190 της Συνθήκης, η Επιτροπή υποχρεούται να αιτιολογεί τις αποφάσεις της, αναφέροντας τα νομικά και πραγματικά στοιχεία από τα οποία εξαρτάται η νομιμότητα του μέτρου, καθώς και τις σκέψεις που την οδήγησαν στη λήψη της απόφασής της, δεν απαιτείται όμως να εξετάζει όλα τα νομικά και πραγματικά ζητήματα που έχουν εγείρει οι ενδιαφερόμενοι κατά τη διοικητική διαδικασία. Κατά συνέπεια, ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως πρέπει επίσης να απορριφθεί.

V — Οι αιτιάσεις περί του ύψους των προστίμων

89 Τα ποσά των επιβληθέντων προστίμων είναι τα ακόλουθα: 350 000 ECU στην British-American Tobacco· 425 000 ECU στη Sigarettenfabriek Ed. Laurens BV· 100 000 ECU στην Theodorus Niemeyer BV· 125 000 ECU στη Philip Morris Holland BV· 150 000 ECU στην R. J. Reynolds Tobacco BV και 325 000 ECU στην Turmac Tobacco Co. BV.

90 Όλες οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι, αν το Δικαστήριο δεν ακυρώσει την επιβολή των προστίμων, θα πρέπει, κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων αυτών, να λάβει υπόψη του ορισμένα στοιχεία, δηλαδή τη διάρκεια των συμφωνιών (μόνο τρεις μήνες για τις συμφωνίες περί τιμών), το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες καλοπίστως πίστεψαν ότι η κοινοποίηση της συμφωνίας-πλαισίου της SSI κάλυπτε και την απόφαση περί τιμών του 1978 καθώς και το ότι οι συμφωνίες παρήγαν αποτελέσματα σε ένα μόνο κράτος μέλος. Επιπλέον, το Δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη του τις επιδράσεις του νομοθετικού πλαισίου και το ρόλο που διαδραμάτισαν οι δημόσιες αρχές.

91 Κατά την Επιτροπή, οι προσφεύγουσες είχαν οπωσδήποτε επίγνωση του ότι οι συμφωνίες τους απέκλειαν τόσο τον ανταγωνισμό διά των περιθωρίων κέρδους όσο και τον

ανταγωνισμό διά των τιμών λιανικής πωλήσεως. Εξάλλου, δεν αρνούνται ότι συνήψαν τις εν λόγω συμφωνίες εν γνώσει του γεγονότος αυτού, αλλά υποστηρίζουν απλώς ότι δεν υπήρχε δυνατότητα αποτελεσματικού ανταγωνισμού στην επίμαχη αγορά. Επομένως, πληρούνται οι όροι εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17/62.

92 Παρατηρείται, πρώτον, ότι εφόσον η συμφωνία περί τιμών του 1978 δεν αποτελούσε κατ' ουδένα τρόπο εκτέλεση της συμφωνίας-πλαισίου της SSI του 1976, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να ισχυριστούν ότι πίστεψαν καλοπίστως ότι η κοινοποίηση της συμφωνίας-πλαισίου κάλυπτε και τη συμφωνία περί τιμών.

93 Δεύτερον, ούτε το γεγονός ότι οι συμφωνίες περί τιμών αφορούσαν ένα μόνο κράτος μέλος μπορεί να θεωρηθεί ως ελαφρυντική περίσταση, δεδομένου ότι οι συμφωνίες αυτές ήταν ικανές να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

94 Τρίτον, ακόμα και αν υποτεθεί ότι η παρότρυνση εκ μέρους των δημοσίων αρχών μπορεί να συνιστά ελαφρυντική περίσταση, αρκεί να παρατηρηθεί ότι, στην προκειμένη περίπτωση, οι δημόσιες αρχές δεν παρότρυναν τις προσφεύγουσες να συνάψουν τις συμφωνίες που θίγουν τον ανταγωνισμό και τις οποίες καταδίκασε η Επιτροπή.

95 Τέταρτον, από το σημείο 167 της προσβαλλόμενης απόφασης προκύπτει ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη τη διάρκεια των παραβάσεων. Η Επιτροπή αναγνώρισε μεν ότι η διάρκεια των συμφωνιών περί τιμών ήταν αρκετά βραχεία, υπογράμμισε, όμως, ορθώς ότι οι συμφωνίες αυτές συνήφθησαν ακριβώς την περίοδο κατά την οποία υπήρχε δυνατότητα ανταγωνισμού διά των τιμών. Συνεπώς, η βραχεία διάρκειά τους δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ελαφρυντική περίσταση.

96 Τέλος, η Επιτροπή εξέθεσε ότι το νομοθετικό πλαίσιο περιόριζε ως ένα ορισμένο σημείο την ελευθερία δράσεως των μερών, χωρίς εντούτοις να την καταργεί, και ότι έλαβε υπόψη της το γεγονός αυτό κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων. Το Δικαστήριο δεν βλέπει κανένα λόγο να τροποποιήσει την αξιολογική κρίση της Επιτροπής ως προς το σημείο αυτό.

97 Ορισμένες από τις προσφεύγουσες επικαλούνται επίσης ιδιαίτερες ελαφρυντικές περιστάσεις. Έτσι, η Philip Morris Holland και η British-American Tobacco επισημαίνουν ότι προσπάθησαν να προσαρμόσουν τη διάρθρωση της SSI κατά τρόπο ώστε να την καταστήσουν σύμφωνη με το δίκαιο του ανταγωνισμού. Ακριβώς χάρη στις προσπά-

θειές τους μπόρεσε να υπογραφεί η συμφωνία-πλαίσιο του 1976 και να κοινοποιηθεί στην Επιτροπή. Η Niemeyer εξάλλου τονίζει ότι το τμήμα της αγοράς που ελέγχει στις Κάτω Χώρες μειώθηκε σοβαρά κατά τα τελευταία έτη. Τέλος, η Reynolds υποστηρίζει ότι, επειδή εισέδυσε αργότερα στην ολλανδική αγορά, πίστεψε καλοπίστως ότι μπορούσε νομίμως να συμμετάσχει στις υφιστάμενες συμφωνίες στον τομέα του καπνού.

98 Τα επιχειρήματα της Philip Morris Holland και της British-American Tobacco δεν μπορούν να γίνουν δεκτά. Πράγματι, τους επιβλήθηκε πρόστιμο όχι λόγω της συμμετοχής τους στη συμφωνία-πλαίσιο της SSI, αλλά λόγω της συμμετοχής τους στις συμφωνίες περί τιμών του 1974, του 1975 και του 1978. Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι αδιάφορο αν προσπάθησαν να καταστήσουν τη διάρθρωση της SSI σύμφωνη με το δίκαιο του ανταγωνισμού.

99 Εξάλλου, αντίθετα από ό,τι υποστηρίζει η προσφεύγουσα Niemeyer, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της το τμήμα της αγοράς που ελέγχει κάθε επιχείρηση. Πράγματι, από τη δικογραφία προκύπτει ότι το ύψος κάθε προστίμου αποτελεί ποσοστό του κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε το 1981 καθεμιά από τις επιχειρήσεις στις οποίες επιβλήθηκαν τα πρόστιμα. Ο κύκλος εργασιών, όμως, αντανακλά το τμήμα της αγοράς που έλεγχε κάθε επιχείρηση κατά το χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως της Επιτροπής. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή έχει ήδη λάβει υπόψη τη μείωση του τμήματος της αγοράς που ελέγχει η Niemeyer, η οποία ενδεχομένως σημειώθηκε κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της συνάψεως των συμφωνιών και της εκδόσεως της αποφάσεως.

100 Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου, η Επιτροπή δέχτηκε ότι η Reynolds, λόγω της όψιμης εισόδου της στην ολλανδική αγορά, διαδραμάτισε λιγότερο ενεργό ρόλο από ό,τι οι λοιπές προσφεύγουσες. Από τις εξηγήσεις που παρέσχε η Επιτροπή προς το Δικαστήριο προκύπτει, εντούτοις, ότι το πρόστιμο καθορίστηκε βάσει του ίδιου ποσοστού επί του κύκλου εργασιών, το οποίο ίσχυσε για όλες τις προσφεύγουσες, χωρίς να ληφθεί έτσι υπόψη ο λιγότερο ενεργός ρόλος που διαδραμάτισε η Reynolds. Υπό τις συνθήκες αυτές, το πρόστιμο που επιβλήθηκε στη Reynolds πρέπει να μειωθεί από 150 000 σε 100 000 ECU, δηλαδή 260 884 ολλανδικά φιορίνια.

101 Από το σύνολο των ανωτέρω εκτεθεισών σκέψεων προκύπτει ότι οι προσφυγές της Stichting Sigarettenindustrie, της Philip Morris Holland BV, της Theodorus Niemeyer BV, της British-American Tobacco BV, της Sigarettenfabriek Ed. Laurens και της Turmac Tobacco πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους και ότι η προσφυγή της Reynolds πρέπει να γίνει δεκτή ως προς το αίτημα της μειώσεως του προστίμου και να απορριφθεί κατά τα λοιπά.

Επί των δικαστικών εξόδων

102 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του κανονισμού διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα. Εντούτοις, κατά την παράγραφο 3, πρώτο εδάφιο, το Δικαστήριο μπορεί να συμψηφίσει τα δικαστικά έξοδα εν όλω ή εν μέρει σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων. Επειδή η προσφυγή της Reynolds έγινε εν μέρει δεκτή, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα όσον αφορά την προσφυγή στην υπόθεση 261/82. Όσον αφορά τις λοιπές προσφυγές, επειδή οι προσφεύγουσες ηττήθηκαν ολοσχερώς, πρέπει να καταδικαστούν εις ολόκληρον στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Μειώνει το πρόστιμο που επιβλήθηκε στη Reynolds από 150 000 ECU σε 100 000 ECU, δηλαδή 260 884 ολλανδικά φιορίνια.

2) Απορρίπτει την προσφυγή της Reynolds κατά τα λοιπά.

3) Απορρίπτει τις λοιπές προσφυγές.

4) Όσον αφορά την προσφυγή 261/82, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

5) Για τις λοιπές προσφυγές, καταδικάζει τις προσφεύγουσες στην καταβολή των δικαστικών εξόδων εις ολόκληρον.

Everling Joliet

Due Galmot Κακούρης

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 10 Δεκεμβρίου 1985.

Ο γραμματέας

P. Heim

Ο πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

U. Everling